

ABORTFRÅGAN OCH PACIFISMEN

Av docent ERIK RYDING

Var finns de pacifistiska protesterna mot kampanjen för fria aborter? Logiskt sett borde pacifisterna varit de första som gått till storms mot sådana tankar. Men däruv blev intet, vilket gör det berättigat att ifrågasätta den intellektuella hederligheten hos pacifismens förespråkare. Docent Erik Ryding vågar dock inte tro på en bättring — »har man bara tillräckliga röstersurser, går det säkert att leva länge på tungomålstalande».

»Människolivet är heligt». »Man får under inga omständigheter döda en annan människa».

Så lyder den bärande idén i pacifismens förkunnelse. Naturligtvis rör man sig också med andra, mer invecklade resonemang, som går ut på att det är meningslöst eller dumt eller opraktiskt att försvara sig mot angripare, men de saknar genomslagskraften hos det enkla budskapet, att allt dödande är en kränkning av människovärdet. Särskilt bland ungdomen har sådana direkta appeller till känslan en speciell förmåga att vinna själar, och

dessutom är de i viss mening oåtkomliga för kritik. Den som uppger sig proklamera ett moraliskt grundfaktum, intar en nästan oangriplig position, bara han inte svävar på målet, när det gäller att tillämpa sin tes.

Den avgörande frågan blir alltså, om pacifisterna är beredda att i alla situationer hävda människolivets okränkbarhet. Konsekvensen kräver ju, att allt dödande fördömes, vare sig det sker i krig eller i fred. Och faktiskt utsläcks varje år genom fosterfördrivningar tusentals och åter tusentals liv i vårt land. Man tycker att detta borde verka minst lika upprörande som att unga män får lära sig bruka vapen. När allt kommer omkring, har ju generation efter generation av svenskar lugnt och stilla glömt bort korpralernas och kaptenernas visdom utan att någonsin ha skjuttit en fiende, medan abortläkarnas knivar verkligen arbetar. Onekligen vore det en egendomlig mentalitet, som sparade sin indignation till hypotetiska fall och blundade för det dödande som sker dagligen och stundligen.

Likväl hade man t. o. m. under kampanjen för fria aborter i början på året svårt att uppfatta några

pacifistiska protester. Inga demonstranter satt på trottoaren utanför någon klinik, ingen konstnär ställde ut affischer med »Fosterfördrivning är mord». Om man alls anmälde någon avvikande mening, måste det ha skett med en blyghet och diskretion, som mycket avviker från våra vapenvägrares vanliga beteendemönster. Nog talar all sannolikhet för att den uteblivna oppositionen inte orsakades av plötsligt påkommen tunghäfta utan av att man godtar aborter.

Hur kan nu en sådan ståndpunkt förenas med en principiell pacifistisk inställning? Det mest närliggande svaret är väl, att fostren inte betraktas som mänskliga varelser. Visserligen är de levande organismer med möjlighet att utvecklas till intelligenta, lyckliga och framstående medlemmar av vårt släkte, men så länge de vistas inom moderns kropp saknar de ändå människovärde. Därför har förbudet att döda sin nästa inte tillämpning på dem.

Besynnerlig tankegång

Tankegången är besynnerlig. På något dunkelt sätt tycks man föreställa sig, att människovärdet trycks på fostret som en stämpel, när det passerar ut ur modern — ungefär som den vita mössan sätts på abiturienterna ögonblicket innan de definitivt lämnar skolan. (Rimligen är det vid själva födelseprocessen avancemanget antas ske. Ett förtidigt fött barn, som ligger i kuvös skall ha alla mänsk-

liga rättigheter, medan ett lika gammalt barn, som ligger kvar i livmodern betraktas som en varelse av lägre rang, vilken det inte är så farligt att döda. Men givetvis blir det hela inte mindre mystiskt, om man i stället räknar med att värdestegringen inträder på en viss punkt i den prenatala utvecklingen. Människovärdet blir då en funktion av almanackan: fast framtidsmöjligheter och själsliv inte förändrats, är fostret ena dagen en organisk bildning utan särskilda kvalifikationer och den nästa en fullgod medlem av vårt släkte.

Medges skall nu, att »människovärde» är ett mycket dunkelt uttryck — ehuru det spelar en fundamental roll i all nutida livsåskådningsdebatt, råder en utpräglad olust för att närmare undersöka det. Stundom kan effekten bli rent komisk, när en skribent slits mellan sin ambition att uppträda som hårdkokt begreppsanalytiker och sin skygghet för att komma nära den heliga kon. Man kan således få höra, att människovärdet måste vara oberoende av alla enskilda egenskaper, eftersom dessa varierar från individ till individ, medan värdet i fråga är konstant. I stället är det något som tillkommer människorna som helheter, ty som sådana är de lika värdefulla — en synpunkt som försäkras vara rationell (Ulla Ågren-Lange: Moral för tvivlare). Beskedet säger ungefär, att alla har samma värde, emedan de har samma värde, och efter att ha avverkat denna »analys» drar

sig författarinnan snabbt tillbaka, inte olik en läkare med bacillskräck, som på tio stegs avstånd ställer diagnosen, att patientens utslag beror på att han lider av en utslagssjukdom.

Jag har velat anföra detta exempel på vår victorianska inställning (»inte vara närgången!») till begreppet människovärde för att göra begripligt, hur vi över huvud taget kan resonera, som om det genom ett mirakel uppstod vid förlossningen. Ifall man blundar, när man äter, kan man ju råka svälja lite av varje, särskilt på den andliga spisens område. Jag tror dock, att idén bara behöver formuleras i klara ord för att var och en skall inse, hur grotesk den är. Ingen diskrimineringsprincip kan väl vara orimligare än att låta lokaliteten, där en individ vistas, avgöra om han skall ha mänskliga rättigheter eller ej.

Strutsmentalitet

Man vågar nog gissa, att den vikt vi lägger vid själva födelsen till stor del beror på en tämligen efemär omständighet — nämligen att vi först efteråt kan se barnet. Som de ögonvarelser vi är, blir det vi inte har någon bild av, gärna anonymt för oss. Vi har svårt att känna någon tillgivenhet för barnet, förrän vi beskådat det och funnit det sött, resp. rörande. Men ingen kan väl på allvar vilja bygga en moral på denna strutsmentalitet, som endast tar hänsyn till vad som syns.

Det låter mot denna bakgrund närmast makabert, när någon — som Kurt Samuelsson gjorde i en TV-debatt — förklarar, att han inte kan vara med om något avsteg från principen, att kvinnan själv skall få avgöra, om hon vill föda barn. Lika väl kunde man ställa upp principen, att hon själv skall få avgöra, om hon vill *ha* barn — och ur den härleda en rätt för henne att avliva nyfödda. Dock vågar man hoppas, att det dröjer ett tag till, innan Aftonbladet börjar bedriva hetsjakt på de reaktionärer, som motsätter sig likvidering av spädbarn.

I korthet må också ett annat egendomligt resonemang beröras. Det sägs inte så sällan, att den som är motståndare till fria aborter, också borde bekämpa det fria bruket av preventivmedel: i båda fallen vidtar man ju åtgärder för att hindra barn att komma till världen. — Avsikten är tydligen att utsudda abortens karaktär av dödande. Man argumenterar så här: Barn kan elimineras både genom befruktningskontroll och genom fosterfördrivning. Emellertid vill ingen vettig människa påstå, att man begår barnamord genom att använda preventivmedel. Alltså dödar man inte heller barn genom aborter.

Något större skarpsinne behövs knappast för att upptäcka felet i parallellen. Genom fosterfördrivning förintar man ett liv, som redan finns till, vilket man inte gör genom att begagna preventivmedel. Det är samma, inte särskilt svår-

fattliga, skillnad som mellan att vägra att låna pengar till en person och att själa från honom vad han redan har.

De tycks alltså inte gå att slingra sig ifrån, att mänskliga varelser dödas vid aborter. Om en pacifist likväl accepterar dem, så har han därmed medgett, att det finns situationer, då det är tillåtet att beröva en människas livet. Han kan inte längre predika »Du skall inte dräpa» som en absolut princip utan måste ge skäl för att det är mera ursäktligt att döda ofödda barn än att döda fientliga soldater.

Profanpacifismen ohållbar

Och att denna bevisföring har sina svårigheter kan väl endast en fanatiker bestrida. Den biologiska livssyn, som skymtar bakom profanpacifismen, måste uppges. Den blotta animala existensen blir inte längre det viktigaste av allt. Orsaken till en abort är ju endast sällan, att modern inte anses kunna överleva en förlossning — i de allra flesta fall sker ingreppet för att bespara henne psykiskt lidande. Man byter alltså två liv, som förmodas bli fyllda av bekymmer, mot ett, som man hoppas skall bli sorgfriare. Den som anser detta moraliskt försvarligt, har erkänt, att det finns ting som är värda, att man offerar andra — och väl också sig själv? — för dem.

Det ligger då nära till hands att undra, om inte också försvaret av vår frihet hör dit. Ifall folket som helhet förslavas, kommer även den

enskilde att drabbas av olycka — kanske säkrare än modern, som fruktar ekonomiska svårigheter eller sociala obehag. Faktiskt ser en havande kvinna på grund av hormonbetingad depression ofta framtiden i överdrivet mörka färger. Och varför skall det vara så upprörande att köpa en nations lycka för andras liv, när det är tillåtet att köpa en individs till det priset?

Vidare är det väl så, att vi tilldelar människan en särställning inom djurriket, emedan vi uppfattar henne som bärare av andliga kvaliteter — inte bara som en kringvandrande cellanhopning i stånd att känna lust och olust. Av detta tycks emellertid följa, att vi med all makt bör värna förutsättningarna för en andlig utveckling — alltså främst tanke- och yttrandefriheten. Den som av vördnad för människovärdet vägrar att försvara kulturens elementära livsbetingelser gentemot en angripare, synes av pur respekt för människan vilja uppge det som gör henne respektabel.

Abortfrågan tycks alltså ställa försvarsnihilisterna inför ett dilemma. Säger de ja till dödandet av ofödda, måste de i konsekvensens namn låta det tacksammaste numret, själva koloraturarian, utgå ur sin propaganda och i stället engagera sig i besvärliga diskussioner, där deras förkunnelse riskerar att förlora sin patetiska schvung. Säger de åter nej, kommer de i konflikt med en stark opinion just på den

»progressiva» kant, där de själva anser sig höra hemma.

Kulturradikal dominans

Det är begripligt, att de föredragit att tuga, men det är förvånande, att de fått lov att göra det. Det utblivna kravet på redovisning får väl förklaras med att svensk idédebatt så helt domineras av kulturradikala skribenter och PR-män. Även om långt ifrån alla dessa är pacifister, så ser de ändå i pacifismen en avancerad åskådning, vilken vittnar om en frigjord ande och följaktligen bör behandlas skonsamt. Dessutom kan det radikala lägret ju inte vara betjänt av något inbördes slagsmål. De tidningar, som inte principiellt anser, att en uppfattning blir riktig i och med att den strider mot äldre normer, tycks framförallt intresserade av att verka menlösa och undvika att förarga motparten. Den radikala flygeln kan därför ensam avgöra, vilka problem som skall diskuteras och se till, att den inte utsätts för obehagliga frågor. Skulle man till äventyrs falla för frestelsen att både äta upp sin kaka och reklamera med att den är kvar, så

behöver den saken inte inge bekymmer, eftersom ingen är indiskret nog att be att få titta i burken. Om vi emellertid för en gångs skull lägger bort denna väluppfosttrade praxis, så kan vi sammanfatta diskussionen genom att ge pacifisterna tre anständiga alternativ att välja mellan:

- 1) *Att fördöma alla aborter*
- 2) *Att på ett begripligt sätt, utan affektdimor eller navelsträngsmystik, förklara varför somligt dödande är tillåtet och inte annat*
- 3) *Att byta åskådning*

Väljer de ingetdera utan fortsätter som hittills — vilket inte förefaller helt osannolikt — får det tas som ett tecken på att intellektuell reda och renlighet inte faller inom deras intressesfär. I vad mån detta kommer att påverka rörelsens inflytande och anseende är svårt att sia om — har man bara tillräckliga röstresurser, går det säkert att leva länge på tungomålstalande. Onekligen verkar det dock mest logiskt, att den som tappat huvudet, så småningom också skall förlora ansiktet.